

nescio quod monstrum, falsum esse. R. Non utique, nam si falsum est, quomodo monstrum est? A. Miram rem video: ita-ne tandem cum audio: Angues ingentes alites junctos jugo, non dico falsum? R. Dicis plane. Est enim quod falsum esse dicas. A. Quid quæso? R. Illam scilicet sententiam quæ ipso versu enuntiatur. A. Et quam tandem habet ista imitationem veri? R. Quia similiter enuntiaretur, etiamsi vere illud Medea fecisset. Imitatur ergo ipsa enuntiatione veras sententias falsa sententia. Quæsi non creditur, eo solo imitatur veras quod ita dicitur, estque tantum falsa, non etiam fallens. Si autem fidem impetrat, imitatur etiam creditas veras. A. Jam intelligo multum interesse inter illa quæ dicimus, et illa de quibus dicimus aliquid: quare jam assentior: nam hoc solo revocabar, quidquid falsum dicimus non recte dici, nisi habeat veri alicujus imitationem. Quis enim lapidem falsum argentum esse dicens non jure rideatur? Tamen si quisquam lapidem argentum esse dicat, dicimus falsum eum dicere, id est, falsam proferre sententiam. Stannum autem vel plumbum non absurde, ut opinor, falsum argentum vocamus, quod id res ipsa velut imitatur: neque ex eo falsa est nostra sententia, sed illud ipsum de quo enuntiatur.

~~~~~

CAPUT XVI.

An meliora deteriorum nominibus vocari possint.

XXX. R. BENE intelligis. Sed illud vide utrum et argentum falsi plumbi nomine congruenter appellare possimus. A. Non mihi placet. R. Quid ita? A. Nescio: nisi illud video, vehementer contra voluntatem meam dici. R. Num

forte propterea quod argentum melius est, et quasi in contumeliam ejus dicitur: plumbi autem quidam velut honor est, si falsum argentum vocetur. A. Prorsus explicasti quod volebam. Et ideo credo jure infames intestabilesque haberi, qui muliebri habitu se ostentant, quos nescio utrum falsas mulieres, an falsos viros melius vocem. Veros tamen histriones, verosque infames sine dubitatione possumus vocare: aut si latent, nec infame quidquam nisi a turpi fama nominatur, veros nequam non sine veritate dicimus, ut opinor. R. Alius locus nobis erit de istis rebus disserendi: multa enim fiunt, quæ quasi facie populari turpia videntur, aliquo tamen fine laudabili honesta monstrantur. Et magna quæstio est, utrum patriæ liberandæ causa muliebri tunica indutus, debeat hostem decipere, hoc ipso quo mulier falsa sit, fortasse verior vir futurus. Et utrum sapiens qui aliquo modo certum habeat, necessariam fore vitam suam rebus humanis, malit emori frigore, quam foemineis vestibus, si aliud non sit, amiciri. Sed de hoc, ut dictum est, alias videbimus. Profecto enim cernis quantæ inquisitionis indigeat, quatenus ista progredi debeant, ne in quasdam inexcusabiles turpitudines decidatur. Nunc autem quod præsentis quæstioni satis est, jam puto apparere, neque dubitari non esse falsum quidquam, nisi veri aliqua imitatione.

CAPUT XVII.

Num aliquid ex omni parte falsum sit aut verum.

XXXI. A. PROFICISCERE ad reliqua : nam hoc mihi bene persuasum est. R. Ergo illud quæro, utrum præter disciplinas quibus erudimur, et quibus etiam ipsum studium sapientiæ annumerari decet, possimus quidquam ita verum invenire, quod non sicut theatricus Achilles ex aliqua parte falsum sit, ut ex alia verum esse possit? A. Mihi videntur multa inveniri. Non enim disciplinæ istum habent lapidem, nec tamen, ut verus sit lapis, imitatur aliquid secundum quod falsus dicatur. Quo uno commemorato, vides jam innumerabilibus supersedendum esse, quæ sponte occurrant cogitantibus. R. Video prorsus. Sed nonne tibi videntur uno corporis nomine includi? A. Viderentur, si aut inane nihil esse certum haberem, aut ipsum animum inter corpora numerandum arbitrarer, aut etiam Deum corpus aliquod esse crederem. Quæ omnia si sunt, ad nullius imitationem falsa et vera esse video. A. In longum nos mittis, sed utar quantum possum compendio. Certe enim aliud est quod inane appellas, aliud quod veritatem. A. Longe aliud. Quid enim me inanius, si veritatem inane aliquid puto, aut tantopere aliquid inane appeto? Quid enim aliud quam veritatem invenire desidero? R. Ergo et illud fortasse concedis, nihil verum esse, quod non veritate fiat ut verum sit. A. Jam hoc olim manifestum est. R. Num dubitas nihil esse inane præter ipsum inane, aut certe corpus? A. Prorsus non dubito. R. Opi-

nor ergo, veritatem corpus esse aliquod credis. A. Nullo modo. R. Quid in corpore? A. Nescio : nihil ad rem : arbitror enim vel illud te scire, si est inane, magis illud esse ubi nullum sit corpus. R. Hoc sane planum est. A. quid igitur immoramur? R. An tibi aut veritas videtur fecisse inane, aut aliquid verum esse ubi veritas non sit? A. Non videtur. R. Non est ergo inane verum, quia neque ab eo quod inane non est, inane fieri potest : et quod veritate caret, verum non esse manifestum est : et omnino ipsum quod inane dicitur, ex eo quod nihil sit dicitur. Quomodo igitur potest verum esse quod non est, aut quomodo potest esse quod penitus nihil est? A. Age nunc inane tanquam inane deseramus.

CAPUT XVIII.

An vere sit corpus.

XXXII. R. Quid de cæteris dicis? A. Quid? R. Quod vides mihi plurimum suffragari. Restat enim animus et Deus, quæ duo si propterea vera sunt quod in his est veritas, de immortalitate Dei nemo dubitat. Animus autem immortalis creditur, si veritas quæ interire non potest, etiam in illo esse probatur. Quare jam illud ultimum videamus, utrum corpus non sit vere verum, id est, non in eo sit veritas, sed quasi quædam imago veritatis. Nam si et in corpore, quod satis certum est recipere interitum, tale verum invenerimus, quale est in disciplinis, non continuo erit disputandi disciplina veritas, qua omnes veræ sunt disciplinæ. Verum est enim et corpus quod non videtur disputandi ratione esse formatum. Si vero et corpus imi-

tione aliqua verum est, et ob hoc non ad liquidum verum, nihil erit fortasse quòd impediatur disputandi rationem, quominus ipsa veritas esse doceatur. A. Interim quæramus de corpore: nam ne hoc quidem cum constiterit, video istam controversiam terminatam. R. Unde scis quid velit Deus? Itaque attende: nam ego puto corpus aliqua forma et specie contineri, quam si non haberet, corpus non esset: si veram haberet, animus esset. An aliter putandum est? A. Assentior in parte, de cætero dubito: nam nisi teneatur aliqua figura, corpus non esse concedo. Quomodo autem si eam veram haberet, animus esset, non satis intelligo. R. Nihil-ne tandem de primi libri exordio, et de illa tua geometrica recordaris? A. Bene commemorasti: recordor prorsus, ac libentissime. R. Tales-ne in corporibus figuræ inveniuntur, quales illa disciplina demonstrat? A. Imo incredibile est quanto deteriores esse convincuntur. R. Quas ergo istarum veras putas? A. Ne quæso etiam istuc me interrogandum putes. Quis enim mente tam cæcus est qui non videat, istas quæ in geometrica docentur, habitare in ipsa veritate, aut in his etiam veritatem: illas vero corporis figuras, siquidem quasi ad istas tendere videntur, habere nescio quam imitationem veritatis, et ideo falsas esse? Jam enim totum illud quod ostendere moliebaris intelligo.

CAPUT XIX.

Veritas immortalis arguit animæ immortalitatem.

XXXIII. R. Quid ergo jam opus est, ut de disciplina disputationis requiramus? Sive enim figuræ geometricæ in veritate, sive in eis veritas sit, anima nostra, id est, intelligentia nostra contineri nemo ambigit, ac per hoc in nostro animo etiam veritas esse cogitur. Quod si quælibet disciplina ita est in animo, ut in subjecto inseparabiliter, nec interire veritas potest, quid quæso de animi perpetua vita, nescio qua mortis familiaritate dubitamus? An illa linea vel quadratura vel rotunditas habent alia quæ imitentur ut vera sint? A. Nullo modo id possum credere, nisi forte aliud sit linea quam longitudo sine latitudine, et aliud circulus quam linea circumducta undique ad medium æqualiter vergens. R. Quid ergo cunctamur? An ubi ista sunt, veritas non est? A. Avertat Deus amentiam. R. An disciplina non est in animo? A. Quis hoc dixerit? R. Sed forte potest intereunte subjecto id quod in subjecto est permanere? A. Quando mihi hoc persuadetur? R. Restat ut occidat veritas. A. Unde fieri potest? R. Immortalis est igitur anima: jamjam crede rationibus tuis, crede veritati: clamat, et in te sese habitare, et immortalem esse, nec sibi suam sedem quacumque corporis morte posse subduci. Avertere ab umbra tua, revertere in te, nullus est interitus tuus: nisi oblitum te esse quod interire non possis. A. Audio, resipisco, recolere incipio. Sed quæso, illa quæ restant expeditas, quomodo in animo imperito, non

enim eum mortalem dicere possumus, disciplina et veritas esse intelligantur? R. Aliud ista quæstio volumen desiderat, si eam vis tractari diligenter: simul et illa quæ ut potuimus investigata sunt, recensenda tibi esse video: quia si nihil eorum quæ concessa sunt, dubium est, multum nos egisse arbitror, nec cum parva securitate cætera quærere.

~~~~~

CAPUT XX.

Quædam vera credimus, quædam recordamur, quædam nec sensu, nec phantasia, sed tantum ratione deprehenduntur.

XXXIV. A. ITA est ut dicis, et obtempero præceptis tuis libens. Sed illud saltem impetrem, antequam terminum volumini statuas, ut quid intersit inter veram figuram, quæ intelligentia continetur, et eam quam sibi fingit cogitatio, quæ græce sive phantasia sive phantasma dicitur, breviter exponas. R. Hoc quæris quod videre nisi mundissimus non potest, et ad cuius rei visionem parum es exercitatus: neque nunc per istos circuitus aliud quam exercitationem tuam, ut illud videre sis idoneus operamur: tamen interesse plurimum quomodo possit doceri, fortasse breviter planum facio. Fac enim te aliquid esse oblitum, aliosque te velle quasi in memoriam revocare. Dicunt ergo illi: Numquidnam hoc est, aut illud? Diversa velut similia proferentes: Tu vero nec illud vides quod recordari cupis, et tamen vides non hoc esse quod dicitur. Numquidnam tibi cum hoc evenit, omni modo videtur

oblivio? Nam ipsa discretio qua non admittitur quod falso admoneris, pars quædam recordationis est. A. Ita videtur. R. Tales ergo nondum verum vident; falli tamen decipique non possunt; et quid quærant, satis norunt. At si tibi quispiam dicat te post paucos dies risisse quam natus es, non audes dicere falsum esse: et si auctor sit cui fides habenda est, non recordaturus, sed crediturus es: totum enim tempus illud validissima oblivione tibi sepultum est: an aliter putas? A. Prorsus consentio. R. Hæc igitur ab illa oblivione plurimum differt, sed illa media est. Nam est alia recordationi revisendæque veritati propior atque vicinior: cui simile est quando videmus aliquid, certoque recognoscimus id nos vidisse aliquando, atque nosse affirmamus; sed ubi, aut quando, aut quomodo, aut apud quem nobis in notitiam venerit, satagimus repetere atque recolere. Ut si de homine nobis contigerit, etiam quærimus ubi eum noverimus: quod cum ille commemoraverit, repente tota res memoriæ quasi lumen infunditur, nihilque amplius, ut reminiscamur, laboratur. An hoc genus ignotum tibi est, aut obscurum? A. Quid hoc planius, aut quid crebrius mihi accidere solet?

XXXV. R. Tales sunt qui bene disciplinis liberalibus eruditi: siquidem illas sine dubio in se oblivione obrutas eruunt discendo, et quodam modo refodiunt¹: nec tamen contenti sunt, nec se tenent donec totam faciem veritatis, cuius quidam in illis artibus splendor jam subrutilat, latissime atque plenissime intueantur. Sed ex his quidam falsi colores atque formæ, velut in speculum cogitationis se fundunt, falluntque inquirentes sæpe, ac decipiunt putantes illud totum esse quod norunt vel quod inquirent. Ipsæ sunt illæ imaginationes magna cautione vitandæ, quæ deprehenduntur fallaces, cum cogitationis va-

¹ Retract. lib. I, cap. IV, n. 4.

riato quasi speculo variantur, cum illa facies veritatis una et immutabilis maneat. Tum enim alterius atque alterius magnitudinis quadratum sibi cogitatio depingit, et quasi ante oculos præfert; sed mens interior quæ vult verum videre, ad illud se potius convertat, si potest, secundum quod iudicat illa omnia esse quadrata. A. Quid si nobis quispiam dicat secundum id eam iudicare, quod videre oculis solet? R. Quare ergo iudicat, si tamen bene erudita est, quantavis pilam veram vera planitie puncto tangi? Quid tale unquam oculus vidit, aut videre potest, cum ipsa imaginatione cogitationis fingi quidquam huiusmodi non potest? Annon hoc probamus, cum etiam minimum circulum imaginando animo describimus, et ab eo lineas ad centrum ducimus? Nam cum duas duxerimus, inter quas quasi acu vix pungi possit, alias jam in medio non possumus ipsa cogitatione imaginaria ducere, ut ad centrum sine ulla commixtione perveniant: cum clamet ratio innumerabiles posse duci, nec sese in illis incredibilibus angustiis nisi centro posse contingere, ita ut in omni earum intervallo scribi etiam circulus possit. Hoc cum illa phantasia implere non possit, magisque quam ipsi oculi, deficiat, siquidem per ipsos est animo inflicta, manifestum est et multum eam differre a veritate, et illam dum hæc videtur non videri.

XXXVI. Hæc dicentur operosius atque subtilius, cum de intelligendo disserere cœperimus, quæ nobis pars proposita est, cum de animæ vita quidquid sollicitat, fuerit quantum valemus enucleatum atque discussum. Non enim credo te parum formidare, ne mors humana etiam si non interficiat animam, rerum tamen omnium, et ipsius si qua cōperta fuerit veritatis oblivionem inferat. A. Non potest satis dici quantum hoc malum metuendum sit. Qualis enim erit illa æterna vita, vel quæ mors non ei proponenda

est, si sic vivit anima, ut videmus eam vivere in puero mox nato? Ut de illa vita nihil dicam quæ in utero agitur, non enim puto esse nullam. R. Bono animo esto, Deus aderit ut jam sentimus quærentibus nobis, qui beatissimum quiddam post hoc corpus, et veritatis plenissimum sine ullo mendacio pollicetur. A. Fiat ut speramus.

DE CATECHIZANDIS

RUDIBUS.

LIBER UNUS.

CAPUT I.